

Andrzej GAŚOWSKI
Uniwersytet Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie
Wydział Nauk Historycznych i Społecznych
Instytut Politologii
agasowski@poczta.onet.pl

WSPÓŁPRACA UNII EUROPEJSKIEJ I UNII AFRYKAŃSKIEJ (ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM KRAJÓW AFRYKI SUBSAHARYJSKIEJ) W ZAKRESIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Streszczenie. W artykule omówiono współpracę rozwojową między Unią Europejską a Unią Afrykańską pod kątem wsparcia udzielanego przez Unię Europejską dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju krajów afrykańskich. Poddano krytycznej analizie osiągnięcia i porażki z zakresu współpracy między Unią Europejską a Unią Afrykańską dotyczącej wzajemnego zrównoważonego rozwoju między tymi ugrupowaniami regionalnymi. Szczególną uwagę zwraca brak transferu technologii z UE do krajów afrykańskich.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, Unia Europejska, Unia Afrykańska, współpraca rozwojowa

COOPERATION OF THE EUROPEAN UNION AND AFRICAN UNION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT (WITH SPECIAL CONSIDERATION ON SUB-SAHARAN AFRICA)

Abstract. Development cooperation between the European Union and the African Union as regards of the support from the EU for the sustainable development of African countries was analysed. Critical analysis of the achievements and failures in the scope of cooperation between the European Union and the African Union concerning the mutual sustainable development between the two regional organizations was carried. Lack of technology transformation from the EU to African countries is striking.

Keywords: sustainable development, European Union, African Union, development cooperation

1. Wstęp

Relacje między Europą a Afryką mają specyficzny charakter, co oddaje chociażby użyty po raz pierwszy w XIX wieku termin „Euroafryka”¹. Jak opisują autorzy wzmiankowanej książki, tuż po II wojnie światowej żywota była w Europie Zachodniej idea, że Europa powinna integrować się nie tylko wewnętrznie, ale także dążyć do ścisłej integracji z Afryką, dzięki czemu ma szansę stać się trzecią potęgą, konkurując z USA i ZSRR. Pogląd o konieczności utrzymania specjalnych relacji między Europą a Afryką został skonkretyzowany w podstawowych dokumentach EWG/UE, od Traktatów Rzymskich po Traktat Lizboński². W wymiarze politycznym wyrazem tego jest uznanie relacji między organizacjami regionalnymi z obu kontynentów – Unii Europejskiej a Unii Afrykańskiej jako stosunków o charakterze strategicznym. Kontakty te nie mają jednakże charakteru inkluzywnego, ponieważ zarówno obydwie organizacje, jak i wchodzące w ich skład kraje członkowskie utrzymują wielorakie i zróżnicowane kontakty z innymi państwami i organizacjami regionalnymi. Szczególny charakter mają stosunki o wymiarze globalnym w ramach Narodów Zjednoczonych, w tym zakończone w 2015 r. Milenijne Cele Rozwojowe³. Osiągnięcia i niedostatki Celów Milenijnych stały się inspiracją do wypracowania kolejnego programu – „Przekształcanie naszego świata: Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju – 2030”⁴. Zrównoważony rozwój został uznany przez kraje NZ za warunek *sine qua non* dalszego rozwoju ludzkości.

W pracy tej podjęta zostanie próba analizy współpracy między Unią Europejską (UE) a Unią Afrykańską (UA) (ze szczególnym uwzględnieniem krajów Afryki Subsaharyjskiej) w zakresie możliwości realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju (CZR). Podstawą tej analizy będzie ocena wyników dotychczasowej współpracy między tymi organizacjami regionalnymi w zakresie realizacji najważniejszych elementów składających się na rozwój, który można określić jako zrównoważony. Ponieważ w literaturze naukowej funkcjonuje co najmniej kilkadziesiąt definicji zrównoważonego rozwoju, na potrzeby niniejszego artykułu zdecydowano się na przyjęcie formuły zaakceptowanej przez ONZ, zgodnie z którą stanowi on osiągnięcie rozwoju społeczno-gospodarczego prowadzącego do zaspokojenia potrzeb ludzkich z uwzględnieniem uwarunkowań środowiskowych⁵.

¹ Hansen P., Jonsson S.: *Eurafrica: The Untold History of European Integration and Colonialism*. Bloomsbury, London 2014.

² Gąsowski A.: *Udział Polski we Współpracy Rozwojowej Unii Europejskiej*, [w:] Fiszer J.M. (red): *Dziesięć lat członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Próba bilansu i nowe otwarcie*. Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2015, s. 206-223.

³ MDG Progress Status, The World Bank, <http://datatopics.worldbank.org/mdgs>, 20.03.2017.

⁴ *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations A/RES/70/1 General Assembly, 21 October 2015.

⁵ *Zrównoważony rozwój i Cele Zrównoważonego Rozwoju*, <http://www.unic.un.org.pl/strony-2011-2015/zrownowazony-rozwoj-i-cele-zrownowazonego-rozwoju/2860>, 28.02.2017.

Autor artykułu postawił tezę, że dotychczasowa współpraca UE i jej krajów członkowskich z UA, w tym najnowsze działania podejmowane w ramach realizacji CZR, wbrew oficjalnym deklaracjom w wielu przypadkach nie warunkuje realizacji celów zrównoważonego rozwoju w krajach afrykańskich, ze wszystkimi wynikającymi z tego długotrwałymi, negatywnymi konsekwencjami.

2. Analiza wyników współpracy UE z UA (ze szczególnym uwzględnieniem Afryki Subsaharyjskiej) w zakresie zrównoważonego rozwoju

Jak zaznaczono we wstępie, relacje między Afryką a Europą, a współcześnie między regionalnymi organizacjami tych kontynentów, czyli Unią Afrykańską (zrzeszającą, po ponownym przyjęciu w 2017 roku Maroka, 55 krajów kontynentu) a Unią Europejską (po Brexicie liczącą 27 państw) mają specjalny charakter i odznaczają się znaczną dynamiką. Próbę opisu tych przemian podjęto m.in. w książce *The EU and Africa: From Eurafrique to Afro-Europe*⁶. W polskiej literaturze w formie książkowej temat ten, ograniczony wprawdzie do relacji Unia Europejska – Afryka Subsaharyjska, przedstawili P. Frankowski i I. Słomczyńska⁷. Natomiast formalne uwarunkowania relacji między UE a UA omówił w obszernym artykule A. Gąsowski⁸.

O ile pod względem wskaźników demograficznych czy gospodarczych występują znaczne różnice między obu reprezentowanymi przez te organizacje regionami⁹, o tyle pod względem instytucji i struktur organizacyjnych UA jest bardzo podobna do UE. Jest to o tyle zrozumiałe, że struktura UA wzorowana jest na modelu UE. UE, deklarując wsparcie dla krajów afrykańskich, mniej bądź bardziej wyraźnie sugeruje często swój model integracji jako wzór do naśladowania¹⁰. Należy jednakże mieć na uwadze, że afrykańskie systemy polityczne, formalnie zgodne z zachodnioeuropejskimi wzorami, różnią się od nich często bardzo istotnie. Badacze zajmujący się afrykańskimi systemami politycznymi nazywają je

⁶ Adebajo A., Whiteman K. (eds): *The EU and Africa: From Eurafrique to Afro-Europe*. Columbia University Press, 2012.

⁷ Frankowski P., Słomczyńska I.: *Unia Europejska-Afryka Subsaharyjska. Uwarunkowania. Mechanizmy. Efektywność Współpracy*. Wydawnictwo UMCSK, 2011.

⁸ Gąsowski A.: *Formalne uwarunkowania relacji Unia Europejska – Afryka*, [w:] Wiśniewski R., Żukowski A. (red.): *Afryka między tradycją a współczesnością*, tom 1. Wybrane przykłady kontynuacji i zmian w historii, polityce, gospodarce i społeczeństwie. Polskie Towarzystwo Afrykanistyczne, Warszawa 2013, s. 127-139.

⁹ *The European Union and the African Union. A Statistical Portrait*. 2016 Edition, Luxemburg 2016.

¹⁰ Haastrop T.: *Assessing Regional Diffusion from Brussels to Addis Ababa: The Limits of Modelling and Mentoring*. GR:EEN Working Paper, No. 6, 2011.

najczęściej patrymonialnymi¹¹. Mają one nie tylko swoje historyczne uwarunkowania, ale i współcześnie istotnie różnią się od tych, które funkcjonują w Europie¹².

Zasady zrównoważonego rozwoju zajmują priorytetowe pozycje w najważniejszych dokumentach określających strategię rozwojową zarówno UE¹³, jak i UA¹⁴. Także we wspólnym dokumencie – *A Joint Africa-EU Strategy*¹⁵ – zasady zrównoważonego rozwoju stanowią jeden z istotnych elementów tej współpracy. W pracy tej podjęta zostanie próba oceny konkretnych efektów współpracy UE i UA w zakresie realizacji zrównoważonego rozwoju rozumianego jako osiągnięcie rozwoju społeczno-gospodarczego prowadzącego do zaspokojenia potrzeb ludzkich, z uwzględnieniem uwarunkowań środowiskowych.

Poziom rozwoju społecznego w Afryce oceniono zgodnie z przyjętą w literaturze metodyką, na podstawie wartości wskaźnika HDI (Human Development Index)¹⁶. W Afryce, w tym w Afryce SubSaharyjskiej (ASS), w ostatniej dekadzie wystąpił wyraźny wzrost wartości HDI. Bez wątplenia UE jako największy dawca pomocy rozwojowej dla Afryki wywarła pozytywny wpływ na poprawę opieki zdrowotnej¹⁷ na kontynencie oraz zmniejszenie poziomu analfabetyzmu. Nadal jednakże wskaźnik rozwoju społecznego dla ASS jest najniższy w świecie. Wynika to bowiem z największej, w porównaniu do innych regionów świata, liczby osób skrajnie ubogich, zarówno w liczbach całkowitych – 415 milionów, jak i w ujęciu procentowym – 47%¹⁸. Jednym z zasadniczych czynników hamujących zmniejszenie poziomu ubóstwa w ASS jest proces pogłębiającego się zróżnicowania społecznego w tym regionie¹⁹. Utrzymujące się olbrzymie różnice w poziomie życia między Afryką i Europą oraz ograniczone możliwości zatrudnienia powodują, że ma miejsce migracja nie tylko biedoty, ale i najlepiej wykształconych ludzi z Afryki. Według ONZ stanowi to jednocześnie jedną z zasadniczych przyczyn opóźnień rozwojowych tego kontynentu²⁰. Ocenia się, że 30 milionów Afrykanów wyemigrowało aktualnie poza granice swego kraju²¹. Z tej liczby szacuje się, że 75% migrantów pochodzi z Afryki

¹¹ Englebert P., Dunn K., Dunn C.: *Inside African politics*. Lynne Rienner Publishers, Inc., Boulder, Colorado 2013.

¹² Polecić można książkę: Meredith M.: *The Fortunes of Africa. A 5000-year History of Wealth, Greed and Endeavour*. Simon & Schuster, 2014.

¹³ „Europa 2020” – europejska strategia na rzecz wzrostu. Unia Europejska, 2015.

¹⁴ Agenda 2063. *The Africa we want. Popular version*. African Union Commission, 2015.

¹⁵ *The Africa-EU Strategic Partnership. A Joint Africa-EU Strategy*.

¹⁶ HDI – wskaźnik rozwoju społecznego na który składa się: średnia oczekiwana długość życia, analfabetyzm, poziom edukacji oraz standard życia.

¹⁷ Szczególnym problemem pozostaje epidemia AIDS w ASS – patrz *AIDS by the numbers*. UNAIDS, Geneva, Switzerland 2016.

¹⁸ *MDG Report 2015: Assessing Progress in Africa toward the Millennium Development Goals*. Economic Commission for Africa, Addis Ababa 2015.

¹⁹ *African Development Report 2015. Growth, Poverty and Inequality Nexus: Overcoming Barriers to Sustainable Development*. African Development Bank, Abidjan 2016, p. XVIII-XX.

²⁰ Bundred P.E., Levitt C.: *Medical migration: who are the real losers?* Editorial, *Lancet* 2000, p. 356.

²¹ *Measures to strengthen coherence and cooperation on international migration: role and strategies of the Africa Union Commission*, UN/POP/MIG-11CM/2013/11, 19 February 2013, p. 2.

Subsaharyjskiej²². Przy czym efektem migracji specjalistów jest także to, że kraje afrykańskie zmuszone są do powtarzającego się korzystania z pożyczek, darowizn i ekspertów z krajów rozwiniętych, aby wypełnić lukę spowodowaną drenażem mózgów²³. W maju 2009 roku państwa członkowskie UE, podejmując próbę uregulowania migracji, zaakceptowały propozycję przyznawania wysoce wykwalifikowanym pracownikom z państw trzecich tzw. Błękitnej Karty²⁴. Błękitna Karta przyznawana może być na cztery lata osobom spoza UE z dyplomem wyższej uczelni bądź po 5-letnim przeszkoleniu zawodowym. Propozycja ta została uznana za drenaż mózgów, a wręcz określona jako nowa forma kolonizacji²⁵. Zatrzymanie procesu migracji, który zaczyna grozić także stabilności UE, niemożliwe jest bez zapewnienia rozwoju gospodarczego krajom afrykańskim. Ponieważ podejmowane działania, zarówno w wymiarze politycznym, jak i finansowym nie zmniejszyły napływu migracji na teren UE; na Szczycie UE-UA w Valetta na Malcie w 2015 r. zdecydowano się na podjęcie dodatkowych działań w tym względzie²⁶. Jednakże dalszy lawinowy napływ migrantów do UE świadczy, że podejmowane działania są nieskuteczne. Jakie błędy popełniane są w dotychczasowych programach współpracy? Co należy w nich zmienić? Czy i w jaki sposób można pomóc krajom afrykańskim w rozwoju gospodarki?

Według większości ekonomistów rozwój regionów wiejskich jest zasadniczym warunkiem rozwoju krajów afrykańskich, chociażby ze względu na to, że od 60% do 80% pracuje w sektorze rolnym²⁷. Paradoksalnie Afryka Subsaharyjska mająca największe rezerwy ziemi nadającej się pod uprawę, nie zagrażając przy tym równowadze środowiska biologicznego jest jednocześnie znaczącym importerem żywności²⁸. Przy obecnym minimalnym poziomie stosowania nawozów sztucznych i innych środków ochrony roślin w ASS co najmniej 90% produkcji żywności powinno zostać uznane za produkcję ekologiczną, ale certyfikujące instytucje UE takowego oznakowania nie przyznają. Natomiast dla uzyskania wzrostu produkcji rolnej koniecznym będzie m.in. zwiększenie nawożenia oraz środków ochrony roślin²⁹. Nie musi to jednak znacząco prowadzić do zanieczyszczenia środowiska. Możliwe jest bowiem zwiększenie produkcji żywności nawet w istniejących warunkach polityczno-ekonomicznych m.in. poprzez wprowadzenie znanych w Europie ultra-

²² Bilateral Migration Matrix, World Bank, 2010, [za:] Labour Migration Governance for Development and Integration in Africa, AUC, ILO, in cooperation with Africa's Regional Economic Communities, p. 2.

²³ Divine Ikenwilo: Brain Drain: Painting a Picture for Africa. 2007 African Technology Policy Studies Network, Special Paper Series, No. 34, p. 20.

²⁴ Council Directive 2009/50/EC of 25 May 2009 on the conditions of entry and residence of third-country national for the purpose of highly qualified employment. OJEU L155/17 z 18.06.2009.

²⁵ Kubosova L.: Africa Fears Brain Drain from Blue Card. EUobserver, October 29, 2007.

²⁶ Political Declaration. Valletta Summit, 11-12 November 2015.

²⁷ African Economic Outlook 2014, AfDB, OECD, UNDP 2014, p. 24.

²⁸ Land and Africa's Development Future: Governing the Risks and Opportunities of Large-scale Land-based Investments. Issues Paper 2. Eighth African Development Forum (ADF-VIII), Addis Ababa 23-25.10. 2012, p 2.

²⁹ Gąsowski A.: Problem bezpieczeństwa żywnościowego w Afryce Subsaharyjskiej, [w:] Żukowski A. (red.): Konteksty bezpieczeństwa w Afryce. Problemy globalne, sektorowe, regionalne, lokalne. Seria „Forum Politologiczne”, T. 16. Instytut Nauk Politycznych UWM, Olsztyn 2014, s. 209-234.

nowoczesnych technologii produkcji rolnej. Dowodem może być przykład farmerów kenijskich, którzy stali się znaczącymi eksporterami kwiatów czy nowalijek warzywnych (co trzeci kwiat sprzedany w Europie wyprodukowany został w Kenii)³⁰. W produkcji tych grup towarowych kraje afrykańskie okazały się bardziej konkurencyjne niż farmerzy europejscy. Niestety, jest wiele przykładów, że polityka UE dotycząca innej nowoczesnej technologii – GMO – wpływa negatywnie na poziom korzystania przez rolników afrykańskich z postępu technologicznego wynikającego z inżynierii genetycznej³¹.

Również w przypadku sektora przemysłowego możliwość transferu z UE nowoczesnych technologii wydaje się być istotnym elementem powstania nowych i wzrostu konkurencyjności istniejących firm na kontynencie afrykańskim. Szczególnie Agenda 21 oraz późniejsze konwencje np. „Konwencja o różnorodności biologicznej”³², obligują państwa rozwinięte do transferu technologii do krajów rozwijających się. Zastanawiające jest jednak, że UE – region przodujący w rozwoju technologii – nie potrafi doprowadzić do transferu technologii prowadzącej do unowocześnienia przemysłu krajów afrykańskich. Jest rzeczą zastanawiającą, że we wspólnej deklaracji ogłoszonej po szczycie w Brukseli w 2014 r. we fragmencie odnoszącym się do konieczności uprzemysłowienia gospodarek wielu krajów afrykańskich, nie ma ani słowa o możliwości współpracy przemysłów obu regionów³³. Firmy krajów UE niejednokrotnie przenoszą swoją produkcję przemysłową do odległych krajów azjatyckich, pomijając kraje afrykańskie (za kilkoma wyjątkami, np. inwestycje francuskie w przemyśle Maroka). Jak zauważył A. Gąsowski, w przypadku jeszcze ważniejszego dla Afryki sektora, czyli rolnictwa – mimo że specjalizacja uwzględniająca różnice między kontynentami pod względem zarówno klimatycznym, jak i zasobów siły roboczej przyniosłaby korzyści tak Afryce, jak i Europie, to brak jest takiego podziału pracy między UE i UA³⁴.

Po 60 latach preferencyjnych relacji między UE/EWG a krajami afrykańskimi Afryka dostarcza jedynie 8% importu unijnego oraz odbiera 9% unijnego eksportu. Handel ten wyraźnie dowodzi, że Afryka pozostaje nadal dla UE dostawcą surowców do krajów UE³⁵. Natomiast kraje kontynentu afrykańskiego są głównie rynkiem zbytu dla europejskich produktów przetworzonych³⁶. Rzeczą zastanawiającą jest, że UE, która w wymiarze gospodarczym jest strefą wolnego rynku, nie prowadzi negocjacji handlowych z UA jako całością, co w sposób znaczący i realny umożliwiłoby realizację politycznych zamierzeń UA

³⁰ Brexit threatens East African cohesion as Kenya mulls go-it-alone trade deal. “Business Day”, 18.07.2016.

³¹ Planting the future: opportunities and challenges for using crop genetic improvement technologies for sustainable agriculture. German National Academy of Sciences, Leopoldina 2013, p. 19-20.

³² Konwencja o Różnorodności Biologicznej – sporządzona w dniu 5 czerwca 1992 r. podczas tzw. Szczytu Ziemi w Rio de Janeiro. Jej stronami jest 193 państw świata. Konwencja została ratyfikowana przez Polskę w 1996 r. (Dz.U. 2002, nr 184, poz. 1532).

³³ Declaration – p. 33, [in:] The Africa–European Union Strategic Partnership. Investing in People, Prosperity and Peace. European Union, 2014.

³⁴ Gąsowski A.: Bezpieczeństwo żywnościowe w państwach arabskich basenu Morza Śródziemnego. Teka Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych PAN w Lublinie, nr 10/2, 2015, s. 111-123.

³⁵ The European Union and the African Union. A Statistical Portrait. 2016 Edition, Luxemburg 2016, p. 18.

³⁶ Ibidem, p. 19.

w realizacji kontynentalnej unii celnej. Wręcz przeciwnie, narzucane przez UE negocjacje EPA (Economic Partnership Agreement) – Porozumienie o Partnerstwie Gospodarczym – zmuszają kraje afrykańskie do otwarcia swoich rynków na produkty europejskie. UE zakończyła w 2014 r. negocjacje jedynie z regionalnym ugrupowaniem ECOWAS³⁷. W przypadku negocjacji z SADC brutalna presja negocjatorów UE prowadziła wręcz do zagrożenia funkcjonowania najstarszej w świecie unii celnej – SACU. W opinii Dipolelo Moime UE wprawdzie przeznaczają znaczne sumy w ramach pomocy dla Afryki, ale jednocześnie narzuca ograniczające handel praktyki, co spowodowało zahamowanie wzrostu potencjału afrykańskiego³⁸.

Zaspokojenie potrzeb ludzkich ma wymiar nie tylko fizyczny (bardzo ważny), ale musi uwzględniać także potrzeby społeczne i kulturowe/cywilizacyjne. Jednakże narzucanie systemów uznawanych za właściwe w postnowoczesnej i pochrześcijańskiej Europie Zachodniej fundamentalistycznym społecznościom muzułmańskim z Afryki Północnej i części krajów Sahelu czy też społecznościom chrześcijańskim, często z silnym podłożem tradycyjnych wierzeń w państwach Afryki Subsaharyjskiej, przynosi efekty niejednokrotnie odwrotne od zamierzonych. Brak akceptacji przez społeczności muzułmańskie wzorów propagowanych przez instytucje UE jest obecnie bardzo widoczne nawet na terenie krajów europejskich. Równie poważne różnice cywilizacyjne można stwierdzić między indywidualistycznie nastawionymi społeczeństwami Europy Zachodniej a wspólnotowo i rodzinnie uwarunkowanym funkcjonowaniem społeczeństw ASS. Wątpliwości budzić może np. wprowadzenie przez UE wymogu realizacji polityki gender przez kraje biorców pomocy. Jak pisze prof. Krzysztof Rybiński, wśród wartości europejskiej wspieranych przez Komisję i Parlament Europejski „najsilniej była promowana tolerancja dla miłośników wielofunkcyjnego odbytu”³⁹.

Kraje biorce zmuszani są do akceptowania różnorodnych uwarunkowań narzucanych przez instytucje UE. Przykładowo w dokumencie Komisji Europejskiej, dotyczącym zasad unijnej polityki rozwojowej, wyszczególnione są liczne warunki, wśród nich wymieniono unijne wsparcie dla procesów demokratyzacji, która może być w krańcowo różny sposób pojmowana przez biorców pomocy rozwojowej⁴⁰. O głębokości różnic w pojmowaniu przez Europejczyków i przedstawicieli ludności tubylczej podstawowych pojęć, w tym np. demokracji, świadczyć może chociażby przypadek opisany przez Barbarę Kingsolver w książce *Biblia Jadowitego Drzewa*⁴¹. Tradycyjny afrykański system uzgadniania działań w obrębie społeczności, polegający na „ucieraniu poglądów”, jak by to określili nasi sarmacy przodkowie, nadal odgrywa znaczącą rolę w podejmowaniu decyzji np. na poziomie

³⁷ International cooperation in Africa, At a Glance. European Parliament, March 2015.

³⁸ Dipolelo Moime: Brexit seen as „calamitous” for African trade with Europe. „Business Day”, 28.06.2016.

³⁹ Rybiński K.: Jaka będzie Europa? „Rzeczpospolita”, 24-25 maja 2014, s. A7.

⁴⁰ Increasing the impact of EU Development Policy: an Agenda for Change, COM(2011) 637 final. Brussels 13.10.2011.

⁴¹ Kingsolver B.: *Biblia jadowitego drzewa*. Zysk i S-ka, Poznań 2002, s. 520.

Unii Afrykańskiej, co stwierdził autor tej publikacji osobiście. Podstawowe różnice w pojmowaniu polityki i sposobów jej realizacji mogą stanowić jedną z zasadniczych przyczyn wielu przypadków niepowodzeń współpracy rozwojowej realizowanych przez Unię Europejską.

Narzucanie przez UE pewnych wzorców zachowań społecznościom afrykańskim poprzez finansowanie programów zmierzających do zmian funkcjonowania tradycyjnych społeczności, czy wywieranie presji na zmiany legislacyjne zgodne z poglądami unijnych darczyńców, oceniane może być jako nowa forma kolonializmu⁴².

Rozwój każdym wymiarze – politycznym, społecznym czy gospodarczym, wymaga przede wszystkim zachowania pokoju. Zrozumiałe jest więc, że dla UE utrzymanie pokoju znajduje się na pierwszym miejscu zarówno w wymiarze formalnym, jak i pod względem poziomu finansowania. UE szczególne znaczenie przywiązuje do stabilizacji Somalii, która jest wręcz modelowym przykładem kraju upadłego. Zastanawiające jest, że UE, podejmując mało udane próby politycznej stabilizacji w tym państwie, lekceważy doświadczenia z Somalilandu. Ta nieuznawana przez żadne państwo republika posiada demokratycznie wybrany rząd i własną konstytucję; jest praktycznie wolna od niszczących sąsiednią Somalię zamachów terrorystycznych i krwawych walk między zwalczającymi się klanami czy zagrażającego światowej żegludze piractwa⁴³.

Zachowanie zasad zrównoważonego rozwoju implikuje stosowanie reguł zapewniających ochronę środowiska. Ochrona środowiska, w tym tzw. ocieplenie klimatu, staje się quasi religią i podstawowym elementem programów w tym CZR; nie podejmują się więc próby podejmowania dyskusji w tym artykule na temat słuszności takich poglądów. Natomiast rzeczą zastanawiającą jest narzucanie krajom afrykańskim modelu UE (stosowanego w programach Natura 2000) – kosztownego, finansowego wspierania przez państwa ochrony przyrody. Tymczasem istnieje sprawdzony na tymże kontynencie nie tylko samofinansujący się, ale przynoszący dochody model ochrony przyrody stosowany z powodzeniem od kilku dekad w RPA.

Realizacja programu tak złożonego jak CZR, oprócz decyzji politycznych, które podjęto w ONZ w 2015 r., wymaga także przeznaczenia odpowiednich środków finansowych na jego implementację. Zgodnie z szacunkami, dla realizacji CZR na kontynencie afrykańskim konieczne jest wydatkowanie od 600 miliardów do 1 trylionu dolarów rocznie, co wielokrotnie przekracza możliwości finansowe państw Afryki⁴⁴. Komisarz Mimica reprezentujący na Konferencji UE nie potwierdził jednoznacznie, że kraje UE zgodnie z wcześniejszymi deklaracjami przeznaczą 0,7% PKB na pomoc słabszym państwom,

⁴² Catholic Bishops Conference of Nigeria – Our Stand on Marriage, Family and Human Society, <http://takenotenigeria.com/2015/07/12/catholic-bishops-stand-marriage-family-human-society/>, 20.10. 2016.

⁴³ Coleman M.: Somaliland: An Oasis of Stability Makes Its Case for Independence. The Washington Diplomat, July 29, 2014.

⁴⁴ Economic Development in Africa Report 2016, UNCTAD, New York-Geneva 2016, p. 4-5.

a jedynie, że konieczne będzie zwiększenie wysiłku, żeby osiągnąć ten poziom wsparcia⁴⁵. Czy wsparcie przez UE realizacji CZR na kontynencie afrykańskim może być zagrożone jedynie brakiem adekwatnego do potrzeb Afryki poziomu finansowania z coraz bardziej napiętego budżetu UE? Zaproponowanie 14 września 2016 r. przez Komisję UE w Strasburgu Europejskiego Planu Inwestycji Zewnętrznych⁴⁶, świadczy, że dotychczas stosowane przez UE instrumenty nie przyniosły pożądanych rezultatów.

3. Podsumowanie

Od czasów rewolucji przemysłowej ASS była najuboższym i najwolniej rozwijającym się regionem świata⁴⁷. Przyjęcie przez przywódców państw afrykańskich celów zrównoważonego rozwoju nakłada na kraje tego kontynentu szereg ograniczeń, a obietnica ich współfinansowania przez państwa rozwinięte wydaje się obecnie wątpliwa. Zasadnicze pytanie brzmi, czy UE dysponuje narzędziami wsparcia zrównoważonego rozwoju gospodarczego. Przeprowadzona w artykule analiza dotychczasowej współpracy między UE a UA wykazała, że wbrew deklaracjom i wsparciu finansowemu ze strony UE i jej państw członkowskich Afryka nie była w stanie poprawić znacząco sytuacji społecznej i gospodarczej, nadal pozostając najbardziej zacofanym kontynentem świata. W związku z tym możliwości wsparcia przez UE zrównoważonego rozwoju UA i jej krajów członkowskich wydają się być mocno wątpliwe bez zmiany dotychczasowego paradygmatu współpracy rozwojowej, co powinno być tematem odrębnej analizy.

Bibliografia

1. African Development Report 2015. Growth, Poverty and Inequality Nexus: Overcoming Barriers to Sustainable Development. African Development Bank, Abidjan 2016.
2. African Economic Outlook 2014, AfDB, OECD, UNDP 2014.
3. Agenda 2063. The Africa we want. Popular version. African Union Commission, 2015.
4. AIDS by the numbers. UNAIDS. Geneva, Switzerland 2016.

⁴⁵ Mr. Mimica noted that more efforts were needed if the European Union was to achieve the commitment to 0.7 per cent of its gross national income for development assistance – za: Report of the third International Conference on Financing for Development. Addis Ababa 13-16 July 2015, UN New York 2015, p. 62.

⁴⁶ Orędzie o stanie Unii w 2016 r. Europejski Plan Inwestycji Zewnętrznych: MEMO/16/3031. Strasburg, 14 września 2016.

⁴⁷ Bloom D.E., Sachs J.D.: Geography, Demography, and Economic Growth in Africa. Brookings Papers on Economic Activity, No. 2, 1998.

5. Bilateral Migration Matrix, World Bank, 2010, [za:] Labour Migration Governance for Development and Integration in Africa, AUC, ILO, in cooperation with Africa's Regional Economic Communities.
6. Bloom D.E., Sachs J.D.: Geography, Demography, and Economic Growth in Africa. Brookings Papers on Economic Activity, No. 2, 1998.
7. Brexit threatens East African cohesion as Kenya mulls go-it-alone trade deal. "Business Day", 18.07.2016.
8. Bundred P.E., Levitt C.: Medical migration: who are the real losers? Editorial, Lancet 2000.
9. Catholic Bishops Conference of Nigeria – Our Stand on Marriage, Family and Human Society, <http://takenotenigeria.com/2015/07/12/catholic-bishops-stand-marriage-family-human-society/>, 20.10.2016.
10. Coleman M.: Somaliland: An Oasis of Stability Makes Its Case for Independence. The Washington Diplomat, July 29, 2014.
11. Constitutive Act of African Union. Lome, Togo, 11 July 2000.
12. Council Directive 2009/50/EC of 25 May 2009 on the conditions of entry and residence of third-country national for the purpose of highly qualified employment. OJEU L155/17 z 18.06.2009.
13. Declaration, [in:] The Africa-European Union Strategic Partnership. Investing in People, Prosperity and Peace. European Union, 2014.
14. Dipolelo Moime: Brexit seen as „calamitous” for African trade with Europe. "Business Day", 28.06.2016.
15. Divine Ikenwilo: Brain Drain: Painting a Picture for Africa. African Technology Policy Studies Network, Special Paper Series, No. 34, 2007.
16. Economic Development in Africa Report 2016. UNCTAD, New York-Geneva 2016.
17. Englebert P., Dunn K., Dunn C.: Inside African politics. Lynne Rienner Publishers, Inc., Boulder, Colorado 2013.
18. Europa 2020 – europejska strategia na rzecz wzrostu. Unia Europejska, 2015.
19. Frankowski P., Słomczyńska I.: Unia Europejska-Afryka Subsaharyjska. Uwarunkowania. Mechanizmy. Efektywność Współpracy. UMCSK, 2011.
20. Gąsowski A.: Formalne uwarunkowania relacji Unia Europejska – Afryka, [w:] Wiśniewski R., Żukowski A. (red.): Afryka między tradycją a współczesnością, tom 1. Wybrane przykłady kontynuacji i zmian w historii, polityce, gospodarce i społeczeństwie. Polskie Towarzystwo Afrykanistyczne, Warszawa 2013.
21. Gąsowski A.: Problem bezpieczeństwa żywnościowego w Afryce Subsaharyjskiej, [w:] Żukowski A. (red.): Konteksty bezpieczeństwa w Afryce. Problemy globalne, sektorowe, regionalne, lokalne. Seria „Forum Politologiczne”, T. 16. Instytut Nauk Politycznych UWM, Olsztyn 2014.

22. Gąsowski A.: Bezpieczeństwo żywnościowe w państwach arabskich basenu Morza Śródziemnego. Teka Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych PAN w Lublinie, nr 10/2, 2015.
23. Gąsowski A.: Udział Polski we Współpracy Rozwojowej Unii Europejskiej, [w:] Fiszer J.M. (red.): Dziesięć lat członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Próba bilansu i nowe otwarcie. Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2015.
24. Hansen P., Jonsson S.: Eurafrika: The Untold History of European Integration and Colonialism. Bloomsbury, London 2014.
25. Haastrup T.: Assessing Regional Diffusion from Brussels to Addis Ababa: The Limits of Modelling and Mentoring. GR:EEN Working Paper, No. 6, 2011.
26. Increasing the impact of EU Development Policy: an Agenda for Change, COM(2011) 637 final, Brussels, 13.10.2011.
27. International cooperation in Africa, At a Glance. European Parliament, March 2015.
28. Kingsolver B.: Biblia jadowitego drzewa. Zysk i S-ka, Poznań 2002.
29. Kubosova L.: Africa Fears Brain Drain from Blue Card. EUobserver, October 29, 2007.
30. Land and Africa's Development Future: Governing the Risks and Opportunities of Large-scale Land-based Investments. Issues Paper 2., Eighth African Development Forum (ADF-VIII), Addis Ababa, 23-25.10.2012.
31. MDG Progress Status, The World Bank, <http://datatopics.worldbank.org/mdgs/>, 20.03.2017.
32. MDG Report 2015: Assessing Progress in Africa toward the Millennium Development Goals, Economic Commission for Africa. Addis Ababa 2015.
33. Measures to strengthen coherence and cooperation on international migration: role and strategies of the Africa Union Commission, UN/POP/MIG-11CM/2013/11, 19 February 2013.
34. Meredith M.: The Fortunes of Africa. A 5000-year History of Wealth, Greed and Endeavour. Simon & Schuster, 2014.
35. Planting the future: opportunities and challenges for using crop genetic improvement technologies for sustainable agriculture. German National Academy of Sciences, Leopoldina 2013.
36. Political Declaration. Valletta Summit, 11-12 November 2015.
37. Report of the third International Conference on Financing for Development. Addis Ababa, 13-16 July 2015, UN, New York 2015.
38. Rybiński K.: Jaka będzie Europa? „Rzeczpospolita”, 24-25 maja 2014.
39. The Africa-EU Strategic Partnership. A Joint Africa-EU Strategy.
40. Adebajo A., Whiteman K. (eds.): The EU and Africa: From Eurafrique to Afro-Europa. Columbia University Press, 2012.
41. The European Union and the African Union. A Statistical Portrait. 2016 Edition, Luxemburg 2016.

42. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations A/RES/70/1. General Assembly, 21 October 2015.
43. Orędzie o stanie Unii w 2016 r. Europejski Plan Inwestycji Zewnętrznych: MEMO/16/3031, Strasburg, 14 września 2016.
44. Zrównoważony rozwój i Cele Zrównoważonego Rozwoju, <http://www.unic.un.org.pl/strony-2011-2015/zrownowazony-rozwoj-i-cele-zrownowazonego-rozwoju/2860>, 28.02.2017.